

Sustainable Development: Knowledge and beliefs of junior high school teachers

Georgios Kadigiannopoulos

Department of Primary Education - University of Ioannina

PhD

gkadig@yahoo.gr

Abstract

The modern age is characterized - among other things - by the economic, social and environmental crisis than confronts man with multiple and often intractable problems that undermine his quality of life and hinder his everyday routines. At the same time, sustainable development - as concept and as objective - has been at the forefront of scientific, social and political interest for the past three decades. Sustainable development deals with issues directly related to economy, society and the environment, thus constituting a domain of continuous discussions and heated debates on a scientific and political level. In this way, sustainable development succeeds in influencing, whether directly or indirectly, the making of decisions and the application of certain policies concerning economy, society and the environment. The aim of the present research is to investigate the knowledge and beliefs on junior high school teachers with respect to sustainable development. The research was carried out using the anonymous self-administered questionnaire method and involved 23 open - ended and closed - ended questions, divided in three thematic units. The statistical analysis led to the conclusion that the teachers have a limited knowledge and understanding of the concept of sustainable development. Even in cases in which this knowledge is more extensive, it is still primarily focused on the environmental dimension of sustainable development, and secondarily focused on its economic and social dimension.

Keywords: Sustainable development, knowledge, beliefs, teachers

JEL classifications: I 29, Q 56

Αειφόρος Ανάπτυξη: Γνώσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών γυμνασίου

Περίληψη

Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται μεταξύ άλλων από την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική κρίση, η οποία φέρνει τον άνθρωπο αντιμέτωπο με ποικίλα και συχνά δυσεπίλυτα προβλήματα, τα οποία υποβαθμίζουν την ποιότητα της ζωής του και δυσχεραίνουν την καθημερινότητά του. Από την άλλη η αειφόρος ανάπτυξη ως θεματική και ως ζητούμενο βρίσκεται στο προσκήνιο του επιστημονικού, κοινωνικού και πολιτικού ενδιαφέροντος τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Η αειφόρος ανάπτυξη ασχολείται με θέματα που συνδέονται άμεσα με την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον και συνιστά πεδίο διαρκών συζητήσεων και έντονων αντιπαραθέσεων σε επιστημονικό και πολιτικό επίπεδο. Κατά αυτό τον τρόπο η αειφόρος ανάπτυξη επιτυγχάνει να ασκεί, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, επίδραση στη λήψη αποφάσεων και στην άσκηση συγκεκριμένων πολιτικών, οι οποίες σχετίζονται με την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον. Σκοπό της παρούσας έρευνας αποτελεί η

διερεύνηση των γνώσεων και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών του γυμνασίου αναφορικά με την αειφόρο ανάπτυξη. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο του ανώνυμου αυτοσυμπληρούμενου ερωτηματολογίου και περιείχε 23 ερωτήσεις, ανοικτού και κλειστού τύπου, σε τρεις θεματικές ενότητες. Από τη στατιστική ανάλυση προέκυψε ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν περιορισμένη γνώση και αντίληψη της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης, αλλά ακόμα και όταν αυτή είναι πιο ευρεία, εστιάζεται κατά κύριο λόγο στην περιβαλλοντική της διάσταση και δευτερευόντως στην οικονομική και στην κοινωνική.

Λέξεις-κλειδιά: Αειφόρος ανάπτυξη, γνώσεις, αντιλήψεις, εκπαιδευτικοί

Εισαγωγή

Οι τελευταίες δεκαετίες χαρακτηρίζονται από σημαντικές αλλαγές σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο που έχουν τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο χαρακτήρα. Η αειφόρος ανάπτυξη δύναται να συνεισφέρει καθοριστικά στην επίλυση σημαντικών προβλημάτων που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες όπως: τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα περιβαλλοντικά.

Αναφορικά με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης έχει δοθεί πληθώρα ορισμών (Dobson, 1996). Ο ορισμός, όμως, που θεωρείται περισσότερο αποδεκτός σε παγκόσμιο επίπεδο είναι αυτός της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, η οποία όρισε ως αειφόρο ανάπτυξη εκείνη την ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να στερεί το δικαίωμα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες (WCED, 1987). Τρεις έννοιες έχουν κυρίαρχο ρόλο στο συγκεκριμένο ορισμό: η ανάπτυξη, οι ανάγκες και οι μελλοντικές γενεές (Blowers, 1993, p.5). Παράλληλα, τρεις είναι οι πυλώνες - διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης: η κοινωνία, το περιβάλλον και η οικονομία (Λιαράκου & Φλογαίτη, 2007; Φλογαίτη, 2011), οι οποίες βρίσκονται σε διαρκή αλληλεξάρτηση μεταξύ τους. Η κοινωνική διάσταση της αειφόρου ανάπτυξης αφορά στην κατανόηση των κοινωνικών θεσμών και του ρόλου που αυτοί επιτελούν, καθώς και στην προσέγγιση των δημοκρατικών και συμμετοχικών συστημάτων που βοηθούν την επιλογή των κυβερνήσεων, την ελεύθερη έκφραση γνώμης, τη διαμόρφωση συναινεσών και την επίλυση διαφορών. Η περιβαλλοντική διάσταση της αειφόρου ανάπτυξης προσεγγίζει ζητήματα όπως: η διαχείριση των φυσικών πόρων, το εύθραυστο του φυσικού περιβάλλοντος και η επίδραση των ανθρωπίνων αποφάσεων και πράξεων σε αυτό. Ως προς την οικονομική διάσταση η συζήτηση εστιάζεται στην ευαισθητοποίηση αναφορικά με τα όρια της οικονομικής μεγέθυνσης και τις επιπτώσεις τους στην κοινωνία και στο περιβάλλον, καθώς και στην ανάγκη επαναπροσδιορισμού των προσωπικών και κοινωνικών επιπέδων κατανάλωσης (Unesco, 2005, p.14).

Σκοπός της έρευνας – Ερευνητικά ερωτήματα

Η έρευνα αποσκοπεί να καταγράψει τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, οι οποίοι διδάσκουν σε γυμνάσια της Αττικής, αναφορικά με την αειφόρο ανάπτυξη. Ειδικότερα, ερευνητικά ερωτήματα αποτελούν, αν οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν σε γυμνάσια της περιφέρειας Αττικής γνωρίζουν και κατά πόσο την έννοια, το σημασιολογικό περιεχόμενο, τις διαστάσεις και τους τομείς ενδιαφέροντος της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς και αν αυτοί έχουν επιμορφωθεί σχετικά. Παράλληλα, η έρευνα επιδιώκει να ερευνηθεί αν οι εκπαιδευτικοί έχουν εντοπίσει την ύπαρξη ζητημάτων και θεματικών που ενδιαφέρουν την αειφόρο ανάπτυξη στα σχολικά εγχειρίδια του γυμνασίου και σε ποια από αυτά.

Μεθοδολογία της έρευνας

Δομή ερωτηματολογίου

Για την εκπλήρωση του σκοπού της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του ανώνυμου αυτοσυμπληρούμενου ερωτηματολογίου, το οποίο περιείχε εικοσιτρείς ερωτήσεις, ανοικτού και κλειστού τύπου. Η διανομή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε από το Νοέμβριο του 2012 έως τον Ιανουάριο του 2013 και είχε την έγκριση του Υ.ΠΑΙ.Θ. Στη στατιστική επεξεργασία των απαντήσεων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS 19.

Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα καταγράφει τις γνώσεις και τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε γυμνάσια της περιφέρειας Αττικής, αναφορικά με την αειφόρο ανάπτυξη. Τα αποτελέσματα εκτιμάται ότι δεν είναι ορθό να επεκταθούν για τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν σε λύκεια, καθώς ο εξετασιοκεντρικός χαρακτήρας αυτής της βαθμίδας εκπαίδευσης και οι απαιτήσεις που αυτός δημιουργεί, περιορίζουν την επιθυμία και τις ευκαιρίες των εκπαιδευτικών για επιμόρφωση σε ζητήματα όπως η αειφόρος ανάπτυξη, που δε βρίσκουν άμεση εφαρμογή στη μαθησιακή διαδικασία. Επιπλέον, υφίσταται γεωγραφικός περιορισμός ως προς την επέκταση της ισχύος των αποτελεσμάτων, καθώς στην Αττική, σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας, υπάρχει πληθώρα σημαντικών και ιδιαίτερα οξυμμένων προβλημάτων σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, στα οποία επιδιώκει να προσφέρει λύσεις η αειφόρος ανάπτυξη. Η προηγηθείσα περιγραφόμενη κατάσταση αυξάνει στην Αττική τις ανάγκες για απόκτηση γνώσεων σε αντίστοιχα θέματα, σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας που έχουν μικρότερο αριθμό τέτοιων προβλημάτων και λιγότερο οξυμμένων.

Ταυτότητα της έρευνας - Δείγμα

Για την επιλογή του μεγέθους του δείγματος χρησιμοποιήθηκαν στατιστικά στοιχεία από τη διεύθυνση προσωπικού δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Υ.ΠΑΙ.Θ για το σχολικό έτος 2012 - 2013. Σύμφωνα με αυτά, οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων, που υπηρετούσαν στα γυμνάσια όλης της χώρας ήταν 36770. Από αυτούς στην περιφέρεια Αττικής υπηρετούσαν 10687, δηλαδή το 29,1% του συνόλου των εκπαιδευτικών γυμνασίου της χώρας. Σε επόμενο στάδιο έγινε επιλογή των γυμνασίων ανά περιοχή της περιφέρειας Αττικής με τη μέθοδο της τυχαίας δειγματοληψίας και λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό των υπηρετούντων σε αυτές εκπαιδευτικών.

Πίνακας 1: Ερωτηματολόγια ανά περιφέρεια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Αττική

Περιοχή	Υπηρετούντες σε γυμνάσια εκπαιδευτικοί	Διανεμήθηκαν	Επιστράφηκαν	Ποσοστό (%)
Αθηνών	6949	260	191	73,46
Πειραιώς	1604	60	39	65
Ανατολικής Αττικής	1579	59	38	64,4
Δυτικής Αττικής	555	21	12	57,14
Σύνολο	10687	400	280	70

Διανεμήθηκαν συνολικά 400 ερωτηματολόγια και επιστράφηκαν πλήρως συμπληρωμένα 280, τα οποία αντιστοιχούν σε ποσοστό 2,62% των μόνιμων εκπαιδευτικών γυμνασίου στην περιφέρεια Αττικής (Πίνακας 1). Τα

ερωτηματολόγια στην περιοχή των Αθηνών μοιράστηκαν αναλογικά με τον αριθμό των εκπαιδευτικών που υπηρετούσαν σε κάθε περιοχή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, στην Α΄ Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας υπηρετούσαν 2251 εκπαιδευτικοί κατά το σχολικό έτος 2012-13, στη Β΄ Αθήνας την ίδια χρονική περίοδο 1563, στη Γ΄ Αθήνας 1655 και στη Δ΄ Αθήνας 1480.

Ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Από τη στατιστική ανάλυση προέκυψε ότι το 35,7% όσων συμμετείχαν στην έρευνα ήταν άνδρες και το 64,3% ήταν γυναίκες. Ως προς την ηλικία, το 10% ήταν έως 35 ετών, από 36 έως 45 ετών ήταν το 39,6%, το 42,1% ήταν μεταξύ 46 και 55 ετών, ενώ πάνω από 56 ετών ήταν το 8,2%. Οι ερωτώμενοι είχαν κατά μέσο όρο 15,1 έτη υπηρεσίας στην εκπαίδευση. Η συντριπτική πλειονότητά τους (96,8%) ήταν κάτοχοι πτυχίου από ΑΕΙ, το 23,6% κατείχε μεταπτυχιακό τίτλο, ενώ το 0,7% διδακτορικό δίπλωμα. Στην έρευνα συμμετείχε το σύνολο των ειδικοτήτων που διδάσκουν στο γυμνάσιο. Το μεγαλύτερο ποσοστό (27,5%) εμφάνισε η ειδικότητα των φιλολόγων και ακολούθησαν αυτές των μαθηματικών (12,5%) και των φυσικών επιστημών (φυσικοί, χημικοί, βιολόγοι, γεωλόγοι) (11,8%). Αθροιστικά σημαντική ήταν η συμμετοχή των εκπαιδευτικών ξένων γλωσσών (18,2%), ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι δεν εμφάνισαν υψηλά ποσοστά, όπως ήταν αναμενόμενο, εξαιτίας του μικρού αριθμού των υπηρετούντων σε αυτούς εκπαιδευτικών.

Γνώσεις και αντιλήψεις για την Αειφόρο Ανάπτυξη

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αποτελεί αντικείμενο συζήτησης σε κοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Συνεπώς, προκαλεί αρνητική εντύπωση το γεγονός ότι περίπου οι μισοί εκπαιδευτικοί (52,9%) υποστήριξαν ότι δεν έχουν ακούσει τίποτα ή ελάχιστα για την αειφόρο ανάπτυξη (Πίνακας 2).

Πίνακας 2: Έχετε ακούσει για την Αειφόρο Ανάπτυξη;

Αποψη	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Καθόλου	38	13,6
Λίγο	110	39,3
Αρκετά	86	30,7
Πολύ	32	11,4
Πάρα πολύ	14	5
Σύνολο	280	100

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας ομοιάζουν με αυτά αντίστοιχης που πραγματοποιήθηκε σε εκπαιδευτικούς λυκείου στο Ρέθυμνο (Αντωνίου, 2010), η οποία κατέγραψε επίσης σημαντική έλλειψη ενημέρωσης για την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης.

Σε σχετικό ερώτημα περίπου ένας στους πέντε εκπαιδευτικούς (17,9%) απάντησε ότι έχει επιμορφωθεί γύρω από την αειφόρο ανάπτυξη, ενώ η πλειονότητα τους (82,1%) δεν έχει λάβει αντίστοιχη επιμόρφωση. Το συγκεκριμένο ερευνητικό εύρημα πιθανόν να φανερώνει την έλλειψη αντίστοιχων επιμορφωτικών δράσεων, αλλά και την έλλειψη ενδιαφέροντος των εκπαιδευτικών για αυτά τα ζητήματα.

Αποτελεί χρήσιμο στοιχείο για την εξαγωγή συμπερασμάτων, αναφορικά με τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την αειφόρο

ανάπτυξη, το γεγονός ότι το 35% των εκπαιδευτικών υποστήριξε ότι έχει παρακολουθήσει σεμινάρια, ημερίδες και συνέδρια για την περιβαλλοντική εκπαίδευση, καθώς η θεματολογία της προσεγγίζει αρκετά ζητήματα της αιεφόρου ανάπτυξης και ειδικότερα, την περιβαλλοντική της διάσταση. Σε έρευνα που αναφέρεται σε καθηγητές λυκείου στο νησί της Ρόδου (Τζαμπερής & Παπαβασιλείου, 2010) καταγράφηκε ποσοστό 25,5% των συμμετεχόντων να έχει παρακολουθήσει σεμινάρια, ημερίδες και συνέδρια για την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Η διαφορά στα ποσοστά πιθανόν να οφείλεται στις περιορισμένες ευκαιρίες που έχουν οι εκπαιδευτικοί σε απομακρυσμένες περιοχές, όπως η Ρόδος, για την παρακολούθηση αντίστοιχων δραστηριοτήτων.

Περίπου τρεις στους δέκα ερωτώμενους (28,9%) απάντησαν ότι είχαν υλοποιήσει ή συμμετάσχει σε προγράμματα / projects περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Η θεματολογία των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης καταπιάνεται με αρκετά ζητήματα αιεφόρου ανάπτυξης. Το Υπουργείο Παιδείας, άλλωστε, στις αντίστοιχες εγκυκλίους του, μετά τη διάσκεψη της Θεσσαλονίκης για την εκπαίδευση και την κατάρτιση για την αιεφορία το 1997, κάνει λόγο για επικέντρωση των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε θεματικές σχετικές με την αιεφορία και τη δεκαετία για την αιεφόρο ανάπτυξη στην εκπαίδευση (Λιαράκου & Φλογαίτη, 2007). Άρα, οι εμπλεκόμενοι στα αντίστοιχα προγράμματα εκπαιδευτικοί έχουν έρθει, έστω έμμεσα, σε επαφή με την έννοια της αιεφόρου ανάπτυξης. Αυτή η επαφή συνιστά αναγκαιότητα από τη στιγμή που η περιβαλλοντική εκπαίδευση έχει μετεξελιχθεί σε παγκόσμιο επίπεδο, και η ίδια τάση εμφανίζεται και σε ελληνικό, σε εκπαίδευση για την αιεφόρο ανάπτυξη (Καδιγιαννόπουλος, 2015).

Το 71,7% των ερωτώμενων υποστήριξε ότι σε ατομικό επίπεδο είτε δεν ενημερώνεται καθόλου, είτε ενημερώνεται λίγο για θέματα αιεφόρου ανάπτυξης. Με δεδομένη τη σημασία που αποδίδεται στη συγκεκριμένη έννοια, αποδεδειγμένα πλέον και σε εκπαιδευτικό επίπεδο, αυτό το εύρημα δεν προσφέρει ενθαρρυντικά μηνύματα (Πίνακας 3).

Πίνακας 3: Ατομική ενημέρωση για θέματα Αιεφόρου Ανάπτυξης

Ατομική ενημέρωση	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Καθόλου	111	39,6
Λίγο	90	32,1
Αρκετά	59	21,1
Πολύ	15	5,4
Πάρα πολύ	5	1,8
Σύνολο	280	100

Δημοφιλέστερος τρόπος ενημέρωσης σε ατομικό επίπεδο για ζητήματα αιεφόρου ανάπτυξης είναι το διαδίκτυο (44,6%), ακολουθούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (29,3%) και οι πιο κλασικοί τρόποι, όπως τα βιβλία (22,9%) και οι ημερίδες, τα σεμινάρια και τα συνέδρια (18,2%) (Πίνακας 4). Το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν να ενημερωθούν κυρίως από το διαδίκτυο ελλοχεύει συγκεκριμένους κινδύνους αναφορικά με την εγκυρότητα και την ορθότητα των αντιλούμενων πληροφοριών, μολονότι αυτός ο κίνδυνος μπορεί να είναι περιορισμένος λόγω του μορφωτικού επιπέδου και της κριτικής ικανότητας που διέπει τους εκπαιδευτικούς.

Πίνακας 4: Τρόπος ενημέρωσης για θέματα Αιεφόρου Ανάπτυξης

Τρόπος ενημέρωσης	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Από το διαδίκτυο	125	44,6
Καθόλου	111	39,6
Από τα ΜΜΕ	82	29,3

Από βιβλία	64	22,9
Ημερίδες, σεμινάρια, συνέδρια	51	18,2
Με άλλο τρόπο	5	1,8

Η Αντωνίου (2010) στην έρευνά της, που αφορούσε καθηγητές λυκείου στο νομό Ρεθύμνου, διαπίστωσε επίσης ως δημοφιλέστερους τρόπους ενημέρωσης τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το διαδίκτυο.

Η έκφραση «Αειφόρος Ανάπτυξη» είναι συνδεδεμένη στο νου των περισσότερων εκπαιδευτικών κυρίως με έννοιες και όρους σχετικούς με το περιβάλλον όπως: η προστασία του (23,2%), η ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον (18,9%) και η πράσινη ανάπτυξη (11,8%) (Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Όταν ακούτε την έκφραση «Αειφόρος Ανάπτυξη» τι σας έρχεται στο μυαλό;

Έκφραση «Αειφόρος Ανάπτυξη»	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Δεν ξέρω / Δεν απαντώ	68	24,3
Προστασία Περιβάλλοντος	65	23,2
Ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον	53	18,9
Πράσινη ανάπτυξη	33	11,8
Διαρκής ανάπτυξη	31	11,1
ΑΠΕ - Χρήση ενέργειας	27	9,6
Ισορροπία περιβάλλοντος	14	5

Αυτό το εύρημα μπορεί να ερμηνευθεί, αν ληφθεί υπόψη ότι ο όρος προέκυψε κυρίως μέσα από κείμενα περιβαλλοντικών διασκέψεων και οργανώσεων. Επιπλέον, η περιβαλλοντική διάσταση της αειφόρου ανάπτυξης τυγχάνει περισσότερης προβολής έναντι των υπολοίπων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στον ελλαδικό χώρο.

Οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί αποδίδουν στον όρο «Αειφόρος Ανάπτυξη» διαφορετικό σημασιολογικό περιεχόμενο σε σχέση με την έκφραση «Αειφόρος Ανάπτυξη». Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί προσδίδουν στην αειφόρο ανάπτυξη, τη σημασία της ανάπτυξης που προστατεύει το περιβάλλον (22,5%), διαχειρίζεται σωστά τους πόρους (16,4%) και προστατεύει το περιβάλλον (11,4%) (Πίνακας 6).

Πίνακας 6: Τι σημαίνει για σας Αειφόρος Ανάπτυξη;

Σημασία «Αειφόρος Ανάπτυξη»	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Δεν ξέρω / Δεν απαντώ	84	30
Ανάπτυξη που προστατεύει το περιβάλλον	63	22,5
Σωστή διαχείριση των πόρων	46	16,4
Προστασία Περιβάλλοντος	32	11,4
Επόμενες γενιές	23	8,2
Κοινωνική ευημερία / συνοχή / ποιότητα ζωής	9	3,2

Επομένως, φαίνεται να ταυτίζεται η σημασία του όρου αειφόρος ανάπτυξη σε μεγαλύτερο βαθμό με την περιβαλλοντική του διάσταση. Αυτά τα αποτελέσματα προσεγγίζουν τα αντίστοιχα της έρευνας των Καραμέρη κ.ά (2006), η οποία κατέγραψε περίπου τα ίδια ποσοστά στις απαντήσεις «Δεν ξέρω / Δεν απαντώ», «Προστασία Περιβάλλοντος» και «Επόμενες γενιές».

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών εκτιμούν ότι η αειφόρος ανάπτυξη έχει πολύ έως πάρα πολύ περιβαλλοντική διάσταση (80,7%), ενώ

ακολουθούν η οικονομική διάσταση (74%) και η κοινωνική (67,9%) (Πίνακας 7).

Πίνακας 7: Άποψη για τις διαστάσεις της Αειφόρου Ανάπτυξης

Διάσταση	Καθόλου	Λίγο	Άρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω
Περιβαλλοντική	1 (0,4%)	8 (2,9%)	19 (6,8%)	41 (14,6%)	185 (66,1%)	26 (9,3%)
Κοινωνική	1 (0,4%)	10 (3,6%)	40 (14,3%)	85 (30,4%)	105 (37,5%)	39 (13,9%)
Οικονομική	4 (1,4%)	11 (3,9%)	28 (10%)	73 (26,1%)	134 (47,9%)	30 (10,7%)
Άλλη διάσταση	0 (0%)	3 (1,1%)	4 (1,4%)	3 (1,1%)	12 (4,3%)	258 (92,1%)

Αυτή η διαπίστωση μπορεί να χαρακτηριστεί ως αναμενόμενη, καθώς αρχικά η έννοια στον ελλαδικό χώρο συνδέθηκε κυρίως με το περιβάλλον και την προστασία του. Το τελευταίο διάστημα παρατηρείται μια στροφή της ρητορικής σε πολιτικό επίπεδο προς την οικονομική και κοινωνική διάσταση της αειφόρου ανάπτυξης, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που διαπερνά την Ελλάδα, αλλά και άλλες χώρες της Ευρώπης, η οποία έχει επιφέρει σημαντικές μεταβολές στο κοινωνικό σύνολο.

Είναι αξιοσημείωτο ότι μόλις το 27,5% των ερωτώμενων διέκρινε θέματα αειφόρου ανάπτυξης στα σχολικά εγχειρίδια του γυμνασίου, ενώ το 72,5% δεν εντόπισε αντίστοιχα ζητήματα. Τα μαθήματα, στα σχολικά εγχειρίδια των οποίων οι εκπαιδευτικοί διαπίστωσαν την ύπαρξη θεμάτων αειφόρου ανάπτυξης είναι η Γεωγραφία (10,7%), η Οικιακή Οικονομία (6,1%), η Νεοελληνική Γλώσσα (5%) και η Νεοελληνική Λογοτεχνία (5%).

Σημαντικό ερώτημα, ώστε να αντιληφθεί κανείς τη γνώση των εκπαιδευτικών αναφορικά με την αειφόρο ανάπτυξη, είναι αυτό που αφορά τους τομείς ενδιαφέροντός της. Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών για τους τομείς ενδιαφέροντος της αειφόρου ανάπτυξης προκύπτει σαφώς ότι αυτή είναι περισσότερο συνυφασμένη με το περιβάλλον και συγκεκριμένα με το κλίμα (66,4%), την ατμόσφαιρα (63,9%), τους φυσικούς πόρους (74,2%) και τα καταναλωτικά και παραγωγικά πρότυπα (67,5%) (Πίνακας 8). Οι κοινωνικοί τομείς ενδιαφέροντος της αειφόρου ανάπτυξης (δημόσια υγεία, φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός, δημογραφικό), οι οικονομικοί (εισόδημα, κατανάλωση) και οι πολιτισμικοί (διατήρηση και αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς) από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται ότι δεν έχουν εντυπωθεί σε σημαντικό βαθμό στη συνείδηση των περισσότερων ως θεματικές που ενδιαφέρουν την αειφόρο ανάπτυξη. Γι' αυτό το λόγο οι συγκεκριμένοι τομείς καταγράφουν σημαντικά μικρότερα ποσοστά.

Πίνακας 8: Τομείς ενδιαφέροντος της αειφόρου ανάπτυξης

Τομείς Ενασχόλησης	Καθόλου	Λίγο	Άρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω
Αλλαγή κλίματος και καθαρή ενέργεια	1 (0,4%)	13 (4,6%)	39 (13,9%)	70 (25%)	116 (41,4%)	41 (14,6%)
Ατμόσφαιρα (ποιότητα του αέρα, μείωση στοιβάδας όζοντος)	4 (1,4%)	14 (5%)	43 (15,4%)	77 (27,5%)	102 (36,4%)	40 (14,3%)
Διαχείριση φυσικών πόρων (βιοποικιλότητα, γεωργία, δάση, ερημοποίηση, αστικοποίηση)	1 (0,4%)	4 (1,4%)	31 (11,1%)	62 (22,1%)	146 (52,1%)	36 (12,9%)
Καταναλωτικά και παραγωγικά πρότυπα (παραγωγή και διαχείριση αποβλήτων, κατανάλωση υλικών αγαθών)	1 (0,4%)	8 (2,9%)	40 (14,3%)	74 (26,4%)	115 (41,1%)	42 (15%)

Δημόσια υγεία (διατροφικές συνήθειες, θνησιμότητα, αποχέτευση, ποιότητα νερού, υπηρεσίες υγείας)	4 (1,4%)	25 (8,9%)	58 (20,7%)	70 (25%)	64 (22,9%)	59 (21,1%)
Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός (ισότητα των φύλων, κοινωνική πρόνοια, ανάπτυξη ικανοτήτων - θεσμών, εκπαίδευση, ασφάλεια, ενημέρωση - πληροφόρηση)	12 (4,3%)	48 (17,1%)	56 (20%)	52 (18,6%)	43 (15,4%)	69 (24,6%)
Γήρανση πληθυσμού, δημογραφικό πρόβλημα, πληθυσμιακή μεταβολή	24 (8,6%)	52 (18,6%)	45 (16,1%)	49 (17,5%)	37 (13,2%)	73 (26,1%)
Μεταφορές, χρήσεις γης, χωροταξική ανάπτυξη, κατοικία, συνθήκες ζωής	5 (1,8%)	21 (7,5%)	59 (21,1%)	76 (27,5%)	67 (23,9%)	52 (18,6%)
Οικονομική διάρθρωση (εισόδημα, κατανάλωση εισοδήματος)	19 (6,8%)	35 (12,5%)	57 (20,4%)	58 (20,7%)	47 (16,8%)	64 (22,9%)
Διατήρηση και αποκατάσταση της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς	19 (6,8%)	43 (15,4%)	51 (18,2%)	52 (18,6%)	53 (18,9%)	62 (22,1%)

Αντίστοιχα αποτελέσματα σχετικά με τους τομείς ενδιαφέροντος και δραστηριοποίησης της αειφόρου ανάπτυξης κατέγραψε στην έρευνά του ο Κώτσιος (2010). Ουσιαστικά, από τους εκπαιδευτικούς αποδίδεται στην αειφόρο ανάπτυξη μονοθεματικό ενδιαφέρον και προσανατολισμός, υποβαθμίζοντας το ρόλο και το έργο που προσπαθεί να επιτελέσει στο κοινωνικό σύνολο σε επίπεδα δραστηριότητας όπως το κοινωνικό και το οικονομικό. Αυτή η μονοθεματική προσέγγιση μπορεί να αποδοθεί στη μεγαλύτερη βαρύτητα που δόθηκε μέχρι τώρα στον ελληνικό χώρο στον τομέα της αειφόρου ανάπτυξης που αναφέρεται στο περιβάλλον.

Συνοψίζοντας αποκομίζει κανείς την εικόνα ενός εκπαιδευτικού που ουσιαστικά δεν έχει ακούσει αρκετά γύρω από θέματα της αειφόρου ανάπτυξης, αλλά και όταν έχει μία καλύτερη γνώση αυτή συνδέεται περισσότερο με την περιβαλλοντική της διάσταση.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η καταγραφή των γνώσεων και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών του γυμνασίου αναφορικά με την αειφόρο ανάπτυξη. Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε προέκυψαν χρήσιμα συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα των εκπαιδευτικών δεν έχει ακούσει τίποτα ή ελάχιστα για την αειφόρο ανάπτυξη και δεν έχει παρακολουθήσει σεμινάρια, ημερίδες ή συνέδρια για αντίστοιχα θέματα.

Στο άκουσμα της έκφρασης «Αειφόρος Ανάπτυξη» οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί ανακαλούν έννοιες και όρους γύρω από το περιβάλλον όπως: η προστασία του, η ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον κ.ά. Στον όρο «Αειφόρος Ανάπτυξη» αποδίδουν τη σημασία της ανάπτυξης που προστατεύει το περιβάλλον, της σωστής διαχείρισης των πόρων και της προστασίας του περιβάλλοντος. Παράλληλα, θεωρούν ότι έχει κυρίως περιβαλλοντική διάσταση και δευτερευόντως οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί δε διαπιστώνουν στην πλειονότητά τους ζητήματα αειφόρου ανάπτυξης στα σχολικά εγχειρίδια του γυμνασίου και την έχουν συνδέσει κυρίως με τομείς σχετικούς με το περιβάλλον και λιγότερο με την οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό.

Για να βελτιωθεί η εικόνα που αποτυπώθηκε μέσα από την πραγματοποιηθείσα έρευνα είναι απαραίτητο να ληφθούν άμεσα ορισμένα μέτρα, εφόσον υπάρχει πραγματική βούληση να εισέλθει η αειφόρος ανάπτυξη στη μαθησιακή διαδικασία και στην καθημερινή πρακτική των

νέων ανθρώπων που θα αποτελέσουν τους αυριανούς πολίτες της χώρας. Αρχικά κρίνεται απαραίτητη η ουσιαστική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα αντίστοιχα ζητήματα. Η επιμόρφωση πρέπει να είναι στοχευμένη και μεθοδικά προετοιμασμένη, ώστε να αποφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Ιδιαίτερα χρήσιμες δύνανται να αποδειχθούν στην προσέγγιση ζητημάτων αειφόρου ανάπτυξης οι σχολικές δραστηριότητες και κυρίως η περιβαλλοντική εκπαίδευση και η αγωγή υγείας. Για να συμβεί αυτό απαιτείται οι συγκεκριμένες δραστηριότητες να έχουν στόχευση θεματικές της αειφόρου ανάπτυξης και οι εκπαιδευτικοί που τις υλοποιούν να έχουν την απαιτούμενη υποστήριξη από τους αντίστοιχους υπεύθυνους στις διευθύνσεις πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σε κάθε περίπτωση αναγκαία πρέπει να θεωρείται η αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης. Αυτή η αναμόρφωση είναι χρήσιμο να προσεγγίζει ζητήματα αιχμής που δύνανται να αναλυθούν εύκολα από τους εκπαιδευτικούς και αντίστοιχα οι μαθητές εύκολα να γίνουν κοινωνοί τους. Μια αρχική θετική κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση διαφαίνεται με την επιλογή της πραγματοποίησης βιωματικής δράσης σε τριμηνιαία βάση στο γυμνάσιο με τίτλο: «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη».

Συνοψίζοντας μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι η εικόνα των εκπαιδευτικών γυμνασίου δεν είναι η επιθυμητή αναφορικά με τα ζητήματα αειφόρου ανάπτυξης, αλλά αυτή μπορεί να βελτιωθεί άμεσα, εφόσον ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα και υπάρξουν οι κατάλληλες διορθωτικές κινήσεις και παρεμβάσεις προς αυτή την κατεύθυνση. Σε κάθε περίπτωση ιδιαίτερα ωφέλιμη θα ήταν η επέκταση της παρούσας έρευνας, τόσο ως προς τον αριθμό των συμμετεχόντων, όσο και ως προς το γεωγραφικό χώρο. Αυτή η επέκταση θα συνεισέφερε σημαντικά στον εντοπισμό με μεγαλύτερη ακρίβεια των ζητημάτων και των θεματικών της αειφόρου ανάπτυξης που έχουν μεγαλύτερες ανάγκες επιμόρφωσης οι εκπαιδευτικοί, ώστε στη συνέχεια να σχεδιαστούν πιο επιτυχημένα και να υλοποιηθούν τα αντίστοιχα προγράμματα επιμόρφωσης.

Βιβλιογραφία

- Blowers, A., 1993, "The Time for Change," In: A. Blowers (Ed.), *Planning for a Sustainable Development, Town and Country Planning Association*. London: Earthscan Publication.
- Dobson, A., 1996, "Environmental sustainabilities: An analysis and a typology," *Environmental Politics*, 5(3), 401-428.
- WCED, 1987, "Our common future (The Brundtland Report), World Commission on Environment and Development", Oxford: Oxford University Press.
- Unesco, 2005, "UN Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014. International Implementation Scheme," Draft. Paris: Unesco.
- Αντωνίου, Ε., 2010, "Εμπειρική έρευνα για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση της Αειφορίας," Στο: Στεφανόπουλος, Ν., Μαρδίρης, Θ., Πήλιουρας, Π. (επιμ.), *Ηλεκτρονικά Πρακτικά 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Πανελλήνιας Ένωσης Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: το Σταυροδρόμι της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη*. Ιωάννινα.
- Καδιγιαννόπουλος, Γ., 2015, "Εισαγωγή στην Αειφόρο Ανάπτυξη," Αθήνα: Αυτοέκδοση.

- Καραμέρης, Α., Ράγκου, Π. και Παπανικολάου, Δ., 2006, "Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών Α / Θμιας και Β / Θμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης," Στο: Λέκκας Θ. Δ. (επιμ.), *Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, 1, 308-320. Αθήνα.
- Κώτσιος, Β., 2010, "Ερμηνείες εκπαιδευτικών για τις πολυδιάστατες έννοιες της ανάπτυξης, της αειφορίας και της αειφόρου ανάπτυξης," Στο: Στεφανόπουλος, Ν., Μαρδίρης, Θ., Πήλιουρας, Π. (επιμ.), *Ηλεκτρονικά Πρακτικά 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Πανελλήνιας Ένωσης Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: το Σταυροδρόμι της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη*. Ιωάννινα.
- Λιαράκου, Γ. και Φλογαΐτη, Ε., 2007, "Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις," Αθήνα: Νήσος.
- Τζαμπερής, Ν. και Παπαβασιλείου, Β., 2010, "Διερεύνηση αντιλήψεων των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για τα περιβαλλοντικά ζητήματα," Στο: Στεφανόπουλος, Ν., Μαρδίρης, Θ., Πήλιουρας, Π. (επιμ.), *Ηλεκτρονικά Πρακτικά 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Πανελλήνιας Ένωσης Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: το Σταυροδρόμι της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη*. Ιωάννινα.
- Φλογαΐτη, Ε., 2011, "Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία," Αθήνα: Πεδίο.